

Rapport fra arkeologisk overvåking av grøft i Kirkegata, i utkanten av kirkeparken i Tromsø kommune, Troms fylkeskommune – id. nr. 132051.

03.05-10.05 og 19.05-04.06.2017

Tromsø museum – universitetsmuseet.

Rapport ved:

Bente Richardsen Isaksen

Innhold

Figurliste	2
Bakgrunn og informasjon om undersøkelsen	3
Kirkeparken id 132051.....	3
Resultat av gravearbeidet 03.05-10.05.	3
Struktur 1.....	4
Struktur 2.....	4
Resultat av gravearbeidet 19.05-04.06	5
Struktur 3.....	6
Ressursbruk	8
Vedlegg 1. Funnliste	9

Figurliste

Figur 1. Struktur 1, de to plankene som stakk ut i grøfta.....	4
Figur 2. Struktur 2, den hule trestammen/røret.	4
Figur 3. Jordprøve 2.....	5
Figur 4. Jordprøve 3.....	5
Figur 5. Ortofoto av den sørlige profilen, fra Richard With bautaen til enden av krysset Kirkegata/Standgata.....	6
Figur 6. Kulverten og høyspentledningene litt før krysset til Sjøgata.	6
Figur 7. Kjeve- og lårbeinet (F24)	6
Figur 8. Teglsteinene i kulturlaget i den nordlige profilen ved krysset til Kaigata.	7
Figur 9. Kritt pipa (F16) som ble funnet i den søndre profilen like før krysset til Kaigata.	7
Figur 10. Området med en konsentrasjon av funn i krysset til Kaigata.	7
Figur 11. Steinmuren helt i enden av grøfta, der grøfta svingte.	7
Figur 12. Struktur 3 i plan.	8
Figur 13. Struktur 3, og deler av kulturlaget i den nordlige profilen.....	8

Bakgrunn og informasjon om undersøkelsen

I brev til Kvitebjørn varme AS fra Riksantikvaren, datert 28.06.2016, ble det innvilget dispensasjon for graving i Storgata og Kirkegata, Tromsø kommune, kulturminne, id nr. 132051. Hensikten med gravearbeidet var å legge rør for fjernvarme i Storgata. Kriteriene for at arbeidet kunne starte opp var at det måtte være en arkeolog fra Tromsø museum til stede under gravearbeidet, det måtte graves i allerede eksisterende grøft, gravearbeidet måtte opphøre hvis det ble påtruffet automatisk fredede kulturminner og massene som ble lagt tilbake inntil eventuelle intakte kulturlag måtte ikke være av drenerende karakter. Den totale grøftelengden kunne være 128 m lang, 1,5m dyp og 1,5 m bred i bunnen med graveskråning 1:2.

Kirkeparken id 132051

Kirkeparken er kvartalet rundt Tromsø domkirke. I dette området har det stått flere kirker siden middelalderen. Trædal (2008:414) skriver at kirkegården var «ifølge Nannestad stor og vel innhegnet. I synfaringen fra 1770 heter det at kirkegården lå omkring kirken.» Området hvor kirka står har trolig vært en gårdshaug tidligere (Trædal 2008:412).

Resultat av gravearbeidet 03.05-10.05.

Grøfta bærer preg av moderne påvirkning, men det ble observert to strukturer av eldre karakter. Strukturene var ikke førreformatoriske, men ble beskrevet og dokumentert mens arbeidet fortsatte. Det var også noen kullflekker i grøfta, det ble til sammen tatt tre prøver av to av kullagene. I tillegg ble det funnet noen dyrebein i enden av grøfta.

Grøfta blir gravd fra vest mot øst og var omtrent 95 m lang, 2,5 m bred og 1,1-1,5 m dyp. Den besto hovedsakelig av et lag med grus og steiner, fra 10-30 cm, med en gulbrun skjellsand under. I forbindelse med rør, kummer og andre inngrep var det varierende fyllmasser, fra sand til grus og store steiner. I slutten av sjakta var det mange store (opp til 1x1x1m) steiner i bunnen.

Da arkeologen møtte opp onsdag 03.05.2017, kl. 8.00 i Kirkegata var det ingen arbeidere der. Det viste seg at gravemeldingen ikke var gått i orden før 02.05 og de derfor ikke kunne ta av asfalten før kvelden den 3 mai. Dette var ikke videreformidlet til arkeologen. Arbeidet startet opp torsdag 04. mai 2017.

I starten ble det brukt tid på å finne alle rørene som var lagt ned i høst. Siden de som graver har lenger arbeidsdag enn arkeologen ble det gitt tillatelse til å finne rørene etter at arkeologen var dratt, da de bare skulle grave i massene som var lagt ned i høst. Videre, ca. 15-17 m i grøfta var det en kum i veien, denne ble løftet bort, slik at bare røret stakk opp. Mot slutten av torsdagen dukket det opp noen røde rør i den sørlige profilen. Disse skulle vise seg å gå langs med profilen, helt til de var forbi husene, så skrådde de videre sørover, under den lille plassen som ligger i krysset Kirkegata/Strandgata. Dette gjorde arbeidet vanskeligere, og det tok lenger tid en antatt. For gravemaskinsjåføren var det forskjellige beskjeder hver dag, mht. om hvor bred grøfta skulle være, så noen morgener måtte det undergraves litt mer så langt frem han rakk med maskinen.

I tillegg til de røde rørene som gikk langs med grøfta var det to som gikk på tvers av den, begge hadde en kabel under. Det var et gult rør like nedfor inngangen til Emmas drømmekjøkken i Kirkegata 8 og et betongrør i den andre enden av huset, under fotgjengerovergangen som var lagt med brostein. I det brosteinlagte området var det også tele i bakken. Kombinasjonen tele og rør, i flere retninger, gjorde arbeidet vanskelig, og det ble brukt lang tid.

Struktur 1

Like etter at det røde rørene dukket opp stak det to plankebiter, med omtrent 1 meters mellomrom ut i traseen. Det kan ha vært en tverrstående planke, men det kan også ha vært gravemaskinen som har ødelagt den. På sidene var det gulbrun skjellsand, mens det var den rødbrune fyllmassen fra de røde rørene, blandet med skjellsand mellom plankene. I østsiden lå en stor stein. Det ble tatt med to biter av den vestlige planken da disse var løse (F1).

Figur 1. Struktur 1, de to plankene som stakk ut i grøfta.

Struktur 2

Det ble også observert en uthulet trestamme, som har fungert som rør. Det kom inn i grøfta fra nord, like nedfor kirketårnet, skrådde inn i grøfta, og lå en periode i midten før den skrådde sørover og ved betongrøret ut av sjakta. Det var ikke førreformatorisk, og det ble tatt bilder av det da det var i den nordlige profilen.

Figur 2. Struktur 2, den hule trestammen/røret.

Det var flere sporadiske kullflekker, av forskjellig størrelse gjennom hele grøfta. Det ble tatt prøve av to av disse, som vistes i profilen. Like nedfor inngangen til kirka var det et kullag i den nordlige profilen. Dette var ca. 15 meter langt og varierte fra 5-30 cm tykt. Kullaget lå bl.a. over trestammen (se figur 2). Det ble tatt en prøve i starten (P1), omtrent i rett linje fra inngangen til kirka, det ble også tatt en prøve over trestammen (P2) (figur 3), i linje fra kirkespiret. Den siste jordprøven (P3) ble tatt av en kullflekk (ca. 4m x 25 cm) i sørprofilen, omtrent midt på torget i kysset Kirkegata/Strandgata (figur4).

Figur 3. Jordprøve 2.

Figur 4. Jordprøve 3.

Det var ikke bare hindringer i grøfta som ga pauser i arbeidet. På fredagen stengte en kranbil som kom med rør til fjernvarmen innkjøringen til lastebilen som kjørte bort massene fra grøfta. Dette gjorde at arbeidet stoppet opp en god time.

Resultat av gravearbeidet 19.05-04.06

Også denne grøfta var påvirket av moderne byliv. Oljerør, kulverter, høyspentledninger og flere kummer går langs med og krysser grøfta. Det ble også funnet enkelte kulutrlag. Ingen av dem Flere

Det ble gravd omtrent 30 m på sørsiden av veien, da en traff kjelleren på hotellet. Da grøfta skulle legges over på nordsiden av vegen begynte de på østsiden av "rundkjøringa". Grøfta hadde derfor en total lengde på 125 m, med en 15 m avstikker. Den totale lengden på grøfta i Kirkegata er rundt 220 m.

Gravearbeidet kom i gang først kl. 13 den 19 mai, det kom så sent i gang fordi gravemeldingen ikke ble godkjent før samme dag. Rørene som ble lagt ned i den første arbeidsperioden ble funnet før grøfta ble gravd videre mot øst. Grøfta besto av gulbrun sand, med stein >20 cm i toppen og hadde et grått liknende sand- og steinlag under. 20-30 cm under overflaten i den sørlige profilen er det et 15 m langt og 5-10 cm tykt humuslag. Etter 15 m får humuslaget en høyde på 1 m og det går 2 m ut i grøfta. Det er spor av et par moderne planker, og i bunnen er det fire store steiner, 30-50 cm (se figur 5.). Videre bærer grøfta preg av moderne påvirkning. Det gulbrune sandlaget med steiner blitt grått og homogent. Det er heller ikke noe humuslag i profilen. At profilen blir grå og homogen kan sees i sammenheng med en kulvert som går tvers gjennom grøfta 2 m øst. Denne ligger 40 cm under overflaten og er 50 x 50 cm. Det kommer en ny kulvert like etter, denne ligger lenger oppe i massene, så rørene må legges under kulvertene. De må derfor grave dypere. Det blir besluttet at dette skal gjøres med sug, da det er vanskelig å komme til med gravemaskinens grabb. Dette er moderne fyllmasser, så arkeologen ser ikke noen problemer med å bruke suget. 1 meter øst for den siste kulverten kommer gravearbeidet over en bunkers eller inn på kjelleren til hotellet som ligger SØ i krysset Kirkegata/Strandgata. Det er

så mange hindringer på denne siden av vegen at det etter flere muligheter blir vurdert at det beste ville være å legge grøfta over på andre siden av veien. Gravearbeidet stopper opp slik at de rette gravemeldingene kan behandles hos kommunen, og starter ikke før onsdag 31 mai.

Figur 5. Ortofoto av den sørlige profilen, fra Richard With bautaen til enden av krysset Kirkegata/Standgata.

Etter at gravearbeidet stoppet opp pga. bunkersen var det vanskelig for gravefirmaet å få tillatelse til å grave gjennom krysset til Sjøgata. Gravearbeidet startet derfor ikke opp igjen før den 31 mai, og da på østsiden av krysset. For at bussene skulle bli minst mulig påvirket av gravearbeidet ble dette gjort i ei helg.

Grøfta krysser Kirkegata fra østsiden av "rundkjøringa" omtrentlig ned til den sør-østre ende av telegrafbygget, den legges omtrent midt i gata. På grunn av en kulvert ble grøfta 400 cm dyp på det dypeste. Området er veldig preget av senere aktivitet. Rett før de fant kulverten traff de på et oljerør, så kulvert og deretter et nettverk av høyspentledninger. Disse måtte det graves veldig forsiktig rundt og under. Ledningene lå 50-100 cm ned, så lagene hvor en har kunnet forvente å finne spor fra Kirkegården er nok fjernet for lenge siden. Øst for "rundkjøringa", i et område hvor det tidligere var gravd ei grøft ble det, 66-46 cm under overflaten, i søndre profil av tidligere grøft funnet et kjeve- og et lårbein av et lite klovdyr (F24). De lå i masser som kan ligne på massene en forventer å finne i gårdshauger.

Figur 6. Kulverten og høyspentledningene litt før krysset til Sjøgata.

Figur 7. Kjeve- og lårbeinet (F24)

Da grøfta var forbi krysset var den 180 cm dyp, mot slutten, ved Kaigata, var den 120. Som resten av grøfta bærer det preg av moderne graving og påfyllinger. Fyllmassene i grøfta er leire, sand og grus med stein. Omtrent midt i kvartalet kom det et humuslag i den nordlige profilen. I den søndre profilen synes dette noe lenger mot øst. Etter 10 m stakk det en planke ut av den søndre profilen, etterfulgt av en jevn treflate, se avsnitt om struktur 3. Denne ble delvis avdekket, men da grøfta gradvis ble grunnere, ble det på et tidspunkt besluttet å la treflaten ligge urørt under massene. Like over

strukturen var det flere funn, hovedsakelig beinrester, men også en bit keramikk (F4-F6 og F8-F14). Det er ikke usannsynlig at det har vært flere bein i grøfta, men det har vært en opphopning av bein like ved strukturen. Entreprenøren fikk beskjed om å legge asfaltduk over før det ble lagt pukk og rør på. Et sett med høyspentledninger krysset sjakta like nedfor døra til kunstmuseet. Disse ble også grensen for hvor struktur 3 ikke ble avdekket videre. Kulturlaget fortsatte på den andre siden av høyspentledningene, og i krysset til Kaigata ble det i den nordlige profilen funnet masse teglstein (figur 8) og i den søndre funnet stilken til ei krittpipe (figur 9). Det ble ikke funnet noen stempel på denne. Kritt Piper ble tatt i bruk på 1600-tallet, men det går fortsatt an å få kjøpt i dag. I krysset var det også flere høyspentledninger, under disse, i den det samme kulutrlaget som har gått langs hele grøfta var det en ansamling av funn (F17-F19). Det var knokler glass og keramikk (figur 10). I enden av grøfta var det en steinmur av rektangulære steiner med en største lengde på 50-60 cm. Da disse ble fjernet var det både knokler, glass, nagle, porselen og keramikk, en del av dette så relativt moderne ut. Da grøfta svingte inn i Kaigata for å komme var det en kum under asfalten. Hele krysset var tidligere gravd opp, og det var

Figur 9. Teglsteinene i kulturlaget i den nordlige profilen ved krysset til Kaigata.

Figur 8. Krittpipe (F16) som ble funnet i den søndre profilen like før krysset til Kaigata.

Figur 11. Området med en konsentrasjon av funn i krysset til Kaigata.

Figur 10. Steinmuren helt i enden av grøfta, der grøfta svingte.

Struktur 3

Strukturen startet med en tverrstilt planke som gikk inn i profilen, denne stakk 180 cm ut i grøfta. Planken ble tatt ut, og det ble tatt to prøver til dendrokronologitestning (P5 og P6). Videre østover var det et sammenhengende treplate. Denne gikk ganske jevnt 108-200 cm ut i grøfta. Det ble avdekket 370 cm av treflaten, før grøfta ble så mye grunnere at det ikke ble sett som hensiktsmessig og avdekke

mer. Jevnt over strukturen var det en ansamling av bein av både pattedyr og fisk, det var også litt skjell. Øverst i kulturlaget over strukturen ble det også funnet et fragment av keramikk (F7).

Figur 12. Struktur 3 i plan.

Figur 13. Struktur 3, og deler av kulturlaget i den nordlige profilen.

Ressursbruk

Gravearbeid 03.05 -10.05: 6 dager på gravearbeidet og 2 dager på rapportskrivningen.

Gravearbeid 19.05-04.06: 6 dag i felt, hvorav to lørdager og en søndag med 1,5 timer overtid, og 3 dager til rapportskrivning.

Vedlegg 1. Funnliste

Funn-nummer	Funnsted	Hva	Antall fragmenter	Funndato
F01	I grøfta, ved kommen vest på den åpne plassen i krysset Kirkegata/Strandgata.	Dyrebein	3	09.05.2017
F02	I grøfta, i påfylte masser midt på den åpne plassen i krysset Kirkegata/Strandgata.	Dyrebein	1	09.05.2017
F03	I grøfta ved bauten til Richard With, øst på den åpne plassen i krysset Kirkegata/Strandgata.	Dyrebein	2	10.05.2017
F04	Helt vest i struktur 3	Dyrebein	30	31.05.2017
F05	Helt vest i struktur 3	Skjell	3	31.05.2017
F06	1 m fra vest mot øst i struktur 3, like over strukturen	Dyrebein	10	01.06.2017
F07	Topp av kulturlag, 2 m fra vest mot øst i struktur 4	Kermaikk	1	01.06.2017
F08	2,5 m fra vest mot øst i struktur 3, like over strukturen	Dyrebein	19	01.06.2017
F09	I nordprofilen, 50 cm fra vest mot øst av struktur 3.	Dyrebein	2	01.06.2017
F10	1,5 m fra vest mot øst i struktur 3, like over strukturen	Dyrebein	14	01.06.2017
F11	2 m fra vest mot øst i struktur 3, like over strukturen	Dyrebein	3	01.06.2017
F12	2,8 m fra vest mot øst i struktur 3, like over strukturen	Dyrebein	28	01.06.2017
F13	2,8 m fra vest mot øst i struktur 3, like over strukturen	Skjell	2	01.06.2017
F14	Rett over struktur 3, 3 m fra vest mot øst.	Dyrebein	8	01.06.2017
F15	Sporadisk i kulturlaget i grøfta, 6-9 m fra start av struktur 3.	Dyrebein	11	01.06.2017
F16	Sørprofil, topp av kulturlag. 1 m fra slutten av fortauet (Østsiden av NN-kunstmuseum)	Krittpipe	1	01.06.2017
F17	I krysset Kirkegata/Kaigata. Fra området ved de røde rørene, hvor grøfta svinger.	Dyrebein	11	01.06.2017
F18	I krysset Kirkegata/Kaigata. Fra området ved de røde rørene, hvor grøfta svinger.	Keramikk/porselen	4	01.06.2017
F19	I krysset Kirkegata/Kaigata. Fra området ved de røde rørene, hvor grøfta svinger.	Glass	9	01.06.2017
F20	I krysset Kirkegata/Kaigata. Vestprofil, før kommen	Dyrebein	14	01.06.2017
F21	I krysset Kirkegata/Kaigata. Vestprofil, før kommen	Keramikk/porselen	5	01.06.2017
F22	I krysset Kirkegata/Kaigata. Vestprofil, før kommen	Glass	2	01.06.2017
F23	I krysset Kirkegata/Kaigata. Vestprofil, før kommen	Nagle	1	01.06.2017
F24	I sørlig profil, ovenfor gullhotellet.	Dyrebein	2	04.06.2017
P01	Nordprofil, nedfor begynnelsen av inngangen til kirka.	Jordprøve	1	08.05.2017
P02	Nordprofil, nedfor kirkespiret.	Jordprøve	1	08.05.2017
P03	Sørprofil, midt på den åpne plassen i krysset Kirkegata/Strandgata.	Jordprøve	1	10.05.2017
P04	En kullbit fra struktur 3.	Kullprøve	1	01.06.2017
P05	Dendroprøve av den tverrstilte planken i struktur 3. Merket 1.	Dendrokronologi	1	01.06.2017

P06	Dendroprøve av den tverrstilte planken i struktur 3. Merket 2.	Dendrokronologi	1	01.06.2017
-----	---	-----------------	---	------------